

УДК 658.7

Я. ГаврисьСуспільна вища школа підприємництва і управління,
м. Лодзь, Польща**ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ ПРАЦІ У КОНТЕКСТІ
ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ**

© Гаврись Я., 2003

Досліджуються проблеми формування інфраструктури ринку праці в Польщі та впливу на неї чинників макроекономічної динаміки.

The problems of forming labour market infrastructure in Poland are investigated. The main macro-factors which influence on it are analyzed.

Інфраструктура ринку праці (ІРП) національних держав Центральної і Східної Європи розвивається під впливом надзвичайно складної і різноманітної гама факторів. І якщо задатися цілком порівняти стан сформованості її мережі, систематизувати дію факторів у контексті вироблення якихось спільних для ряду держав рекомендаційних “правил гри” щодо регулювання складових ІРП, то виявиться, що це зробити надзвичайно важко, а у деяких випадках просто неможливо. Кожна з національних держав має свій погляд на дію того чи іншого фактора, на шлях до “запуску” мультиплікатора росту економіки, а, відповідно, й фінансування ІРП, переслідує свій інтерес у розгортанні конкуренції в окремих нішах ринку праці. Поряд з цим існує немало повчального досвіду у функціонуванні ІРП, зокрема в умовах розвитку економіки сучасної Польщі, який не варто ігнорувати. Особливо предметного звучання набирає цей досвід при пошуку шляхів активізації державної політики ринку праці.

У спеціальній літературі інфраструктура ринку праці представляється досить різноманітним. Не задаючись метою деталізації авторських підходів до трактування її суті, вкажемо лише, що нами інфраструктура ринку праці трактується як стійка сукупність елементів (підприємств, установ, організацій), які створюють загальні умови для раціональної організації (економіко-правової, адміністративної, геопросторової) механізму регулювання перерозподільчих відносин в сфері використання робочої сили й сприяють забезпеченню продуктивної зайнятості населення.

У Польщі, як і в інших державах з ринковою економікою, ІРП формується з державних і недержавних (позаурядових) структур (комерційних і некомерційних), що займаються питаннями сприяння працевлаштуванню незайнятого населення і здійснюють широкий спектр консультаційних, зокрема профорієнтаційних, та інших послуг. Сюди належать державне бюро праці та неурядові організації. На місцях вони представлені територіальними органами управління.

Щодо питань фінансування ІРП, то здійснюється воно згідно з національною стратегією економічного розвитку й залежить від реального стану економіки. Так, в 90-х рр. ХХ ст. в Польщі фінансування державою політики ринку праці характеризувалось як зростаючими, так і спадними тенденціями (рис. 1).

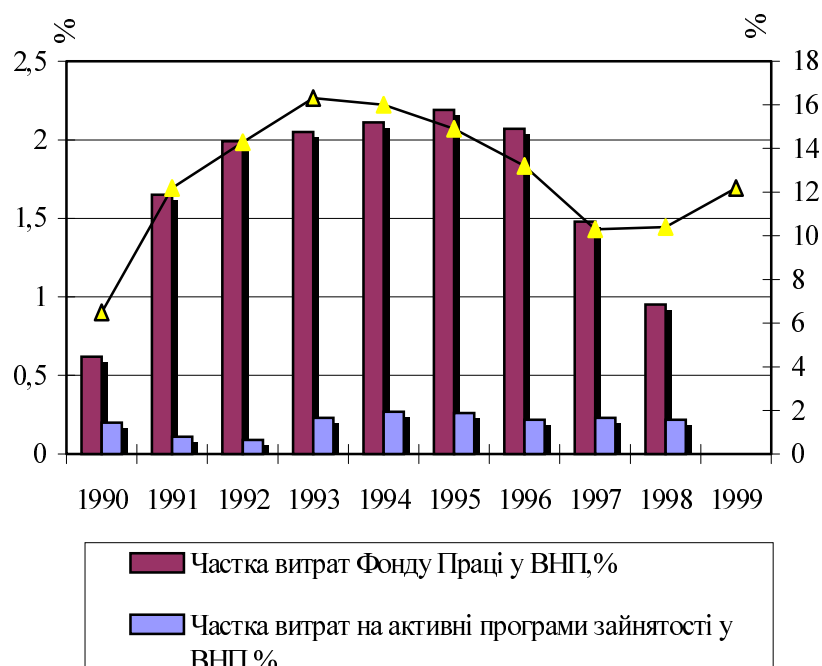

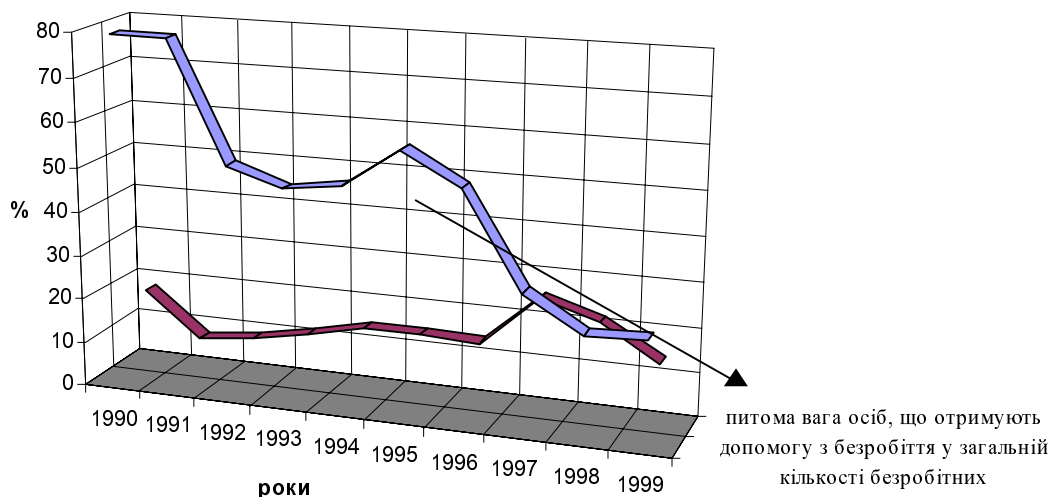
Рис. 1. Державна політика на ринку праці Польщі в 90-х роках ХХ ст.

На відміну від державних органів з питань зайнятості населення, неурядові структури виступають як суто посередники між тими, хто шукає роботу, й робочим місцем, не здійснюють соціального захисту, не організують діяльність всіх інших агентів на ринку праці, і скоріше задовольняють інтереси споживачів, а не продавців робочої сили. У Польщі серед інституцій, що займаються посередництвом на ринку праці, переважають спілки, переважно з обмеженою відповідальністю, приватні підприємства та громадські організації, інколи — професійні спілки та фундації [1]. Агентства посередництва співпрацюють з воєводськими та гмінними службами (бюро) праці, насамперед у сфері обміну інформацією про існуючу пропозицію робочої сили. До речі, позаурядові інституції можуть бути посередниками у працевлаштуванні осіб не лише на території країни, але й поза її межами. Дозвіл на скеровування польських громадян в інші країни надається Головою Державної служби праці Польщі.

Проведений нами аналіз засвідчує, що у Польщі протягом тривалого часу спостерігається чітка залежність між кількістю агенцій і розміром безробіття в територіальному аспекті. Ця залежність є зворотно пропорційною. Це означає, що вказані агенції діють локалізовано, насамперед в містах, для яких властиві високий рівень безробіття, висока трудова міграція, зокрема серед безробітних (особливо таких міст, як Лодзь, Ополе). Так, у м. Лодзі за 1996 — 2000 рр. зниження рівня зайнятості становило 19,4%. Оцінка показника в динаміці засвідчує, що найвищий його спад відзначався у 1999 р. Місто Лодзь, яке колись було одним з центрів ткацького ремесла, в результаті системних перетворень економіки країни, опинилось на краю економічної катастрофи. В умовах збільшення фінансових проблем, позаурядове посередництво праці стало досить масовою (як такою, що найдешевша) формою протидії безробіттю.

Щодо державних структур (в м. Лодзь — Воєводська служба праці), то вони виступають основними агентами у сфері реалізації державної політики зайнятості, використовують чітко визначені функції соціального управління, мають вертикальну і

горизонтальну структуру організації. Використовуючи у своїй роботі методи активної і пасивної протидії безробіттю, державні структури (інституції посередництва праці) зобов'язані виконувати такі функції як участь у розробленні державної політики зайнятості, формування територіальних органів управління зайнятістю, контроль і виконання відповідного законодавства у цій сфері, правове регулювання відносин у сфері зайнятості в межах своєї компетенції, створення єдиної системи інформації у сфері зайнятості, організація системи підготовки і перепідготовки робочої сили, розроблення технології роботи з безробітними тощо. Державні служби праці організують діяльність всіх інших агентів на ринку праці, самі ведуть політику на рику праці. Свідченням цьому може слугувати динаміка змін між показниками кількості одержувачів допомог по безробіттю та кількості учасників активних програм (охоплює суб'єктів підготовки, інтервенційних праць, громадських робіт та позичок) розвитку національного ринку праці Польщі (рис.2) [2]. До речі, результати проведеного нами аналізу показують, що упродовж 90-х рр. XX ст. кількість одержувачів допомог і кількість учасників активних програм зайнятості змінювалась з певними особливостями. Якщо поведінку спадної динаміки обсягів перших можна трактувати як наслідок тренду показників попередніх більш як десяти років, то позитивні зрушення стосовно інших — значною мірою варто приписати як успіху реформ в країні загалом, так і конкретним крокам на рівні воєводств, повітів, гмін. Так, орієнтири щодо системи державного регулювання ринку праці визначає Положення про зайнятість і протидію безробіттю [3]. Що ж до територіальної організації інфраструктури ринку праці (мережі інституцій посередництва праці), то істотне значення має також документ від 24 липня 1998 р. про зміну деяких положень, що визначають компетенції органів громадського управління [4] у зв'язку з системною реформою держави, а також новим територіальним поділом країни на 16 великих воєводств [5].

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
■ питома вага осіб, що отримують допомогу з безробіття у загальній кількості безробітних	79,2	79	52,3	48,3	50,1	58,9	51,9	30,5	22,9	23,6
■ питома вага учасників активних програм зайнятості в загальній кількості безробітних	18	7,7	9,2	11,5	14,4	14,6	13,9	25,6	21,6	14,1

Рис. 2. Динаміка співвідношення активної і пасивної політики ринку праці в Польщі в 90-х рр. XX ст.

Цей документ практично визначив перелік функцій міністра, відповідального за стан праці, органів самоврядування воєводства, воєводи, повітового самоврядування, що співпрацює з органами, організаціями і установами, які займаються проблемою зайнятості й протидії безробіттю, зокрема, з організаціями професійних спілок, роботодавців і безробітних. Це практично було початком запровадження в Польщі (початок 1999 р.) адміністративної реформи.

На порозі вступу до Європейського союзу Польща максимально наблизилася потужності інфраструктури ринку праці до міжнародних вимог. Однак у змістовому сенсі якість виконуваних нею функцій вимагає суттєвих змін. Це підтверджують дані про рівень безробіття, який залишається досить високим. Так, порівняно з країнами, які належать до Європейського союзу, такими, як Великобританія, Австрія, Ірландія (рівень безробіття, відповідно, сягає 4,7%, 7,2%, 7,7%), він у два і три рази перевищує відповідні показники. Доволі високі стійкі значення рівня безробіття в Польщі інколи пов'язують з обсягами виплат допомог з безробіття, які входять в конфлікт з системою мотивації до праці (див. таблицю).

Витрати бюджету Фонду праці в розрахунку на одного зареєстрованого безробітного в Польщі у 1990 — 1998 рр.

Рік	Витрати в цілому на 1 зареєстрованого безробітного, в USD	Динаміка витрат 1990 р.=100%	Активні форми роботи	Частка активних форм роботи	Динаміка змін, %
1990	622,9	100	199,6	32,0	100
1991	742,4	1192	51,7	6,9	25,9
1992	14,7	2,4	29,0	197,2	14,5
1993	346,1	87,7	60,7	11,1	30,4
1994	627,2	100,7	80,2	12,8	40,2
1995	951,6	152,8	113,5	11,9	96,9
1996	1043,7	167,6	111,8	10,7	56,0
1997	954,8	153,3	145,7	15,3	72,9
1998	847,3	136,00	201,7	23,8	101,0

У регіональному плані найвищі рівні безробіття мають місце в Опольському та Лодзькому воєводствах. Кількість безробітних збільшилася і у Вармінсько-Мазурському воєводстві, де безробіття вже досягло критичного рівня.

До речі, щодо причин безробіття, то в Польщі різні автори по-різному трактують причини його виникнення, а, відповідно, й шукають шляхи ліквідації. Так, згідно з дослідженнями В. Димарського [6], безробіття має два первинні джерела — надмірну економічно необґрунтовану зайнятість як вихідний пункт; — спад ефективного попиту на продукцію польських підприємств. Інший дослідник Т. Олексин виділяє декілька причин виникнення цього явища:

— рецесію і спад виробництва продукції, що спонукає заклади матеріальної сфери до скорочення чисельності працюючих;

— реструктуризацію господарства; занепад розвитку, декапіталізацію і знос засобів виробництва; низький рівень розвитку багатьох регіонів країни, у тому числі “східної стіни”; неефективний спосіб обмеження фонду виплат підприємств, що подовжує рецесію, а отже створює безробіття; непристосованість системи освіти до потреб ринку праці.

На нашу думку, з переліку вищенаведених факторів, найбільше значення для росту безробіття мала саме господарська рецесія, яка спричинила глибокий спад виробництва продукції і значне зниження господарської активності. Це підтверджує і досвід багатьох країн, які пережили велику кризу. Саме рецесія створює високий рівень безробіття [7]. Це підтверджує й проведений аналіз по м. Лодзь.

У відповідь на такий стан справ в сфері державної політики регулювання ринку праці Міністерство праці і соціальної допомоги Польщі видало документ “Народна стратегія зайнятості і розвитку людських ресурсів у 2000 — 2006 рр.”. Наводячи цілий ряд макроекономічних показників і залежностей, в ньому обґрунтовується висновок, що внаслідок системних змін, започаткованих у кінці 80-х рр., сучасна Польща знову отримала здатність швидкого розвитку. Враховуючи це, автори документа для вирішення проблеми безробіття пропонують постійне створення нових робочих місць (3 — 4 мільйони). Очевидно, реалізація таких кроків вплине не лише на ліквідацію безробіття, на підвищення ефективності роботи служб зайнятості, але й позначиться на подальшому розвитку інфраструктури ринку праці. Інша річ, коли йдеться про територіальну організацію служб, які, на наше переконання, повинні діяти не лише в адміністративних центрах, але й мати представництва в зонах депресивного розвитку територій.

Отже, незважаючи на те, що в структурному відношенні інфраструктура ринку праці Польщі є сформована, реалізація її основних функцій весь час перебуває під впливом факторів макроекономічної динаміки. Національне бюро праці з представництвами на місця, як основна одиниця його інфраструктури ринку, без сумніву відіграє основну координуючу роль в регулюванні працевикористання території, у працевлаштуванні безробітних та надання їм матеріальної допомоги. Воно є також основною ланкою контролю за витрачанням коштів і засобів із фонду допомог по безробіттю і здійсненню політики захисту на ринку праці. Воно також повинно бути центром моніторингу процесів, пов’язаних з вступом в ЄС та формуванням нового поділу праці. В цьому його особлива регуляторна функція й на найближчу перспективу. Щодо неурядових інфраструктурних служб ринку праці, то їх обов’язково слід враховувати під час формування нової національної стратегії регулювання ринку праці та зайнятості Польщі на наступні періоди, як мобільних формувань, що швидко реагують на зміни кон’юнктури польської робочої сили як на вітчизняному, так і європейському ринку праці. Одним з інтересів, яким пронизана їх діяльність є працевлаштування іноземної робочої сили. Однак в умовах пониженої конкурентоспроможності польських безробітних — ця діяльність має бути глибше врегульована на державному рівні.

1. Kukulak — Dolata J., *Pozarządowe instytucje pośrednictwa pracy // Polityka gospodarcza, Region, Rynek Pracy*. — Łódź, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, 1996. — S. 245 — 247. 2. Складено автором за: *Bezrobocie reestrowe w Polsce, GUS*. — Warszawa, *rozne wydania; Informacja o stanie i strukturze bezrobocia, KUP*. — Warszawa, *rozne wydania*. 3. *Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (Dz. U Nr 25 poz. 128 z 1997 r. z późniejszymi zmianami)*. 4. *Ustawa z dnia 24 lipca 1998 roku o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej w związku z reformą*

administracji państwa (Dz. U. Nr 106 poz. 6 z 1998 r.). 5. Ustawa z dnia o wprowadzeniu trójstopniowego zasadniczego podziału państwa (Dz. U. Nr 96 poz. 603 z 1998 r.). 6. Dymarski W. Drogi wyjścia z polskiego kryzysu gospodarczego. — Warszawa, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, 1993. 7. Kotlarz D. Zacharowska A. Ekonomiczno-społeczne problemy pracy. — Katowice, Akademia Ekonomiczna, 1992.

УДК 339.13:665.6/.7(4УКР)

О. Б. Гірна

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ

© Гірна О.Б., 2003

**Розглянуто основні проблеми ринку нафти і нафтопродуктів в Україні.
Запропоновано комплекс заходів для їх вирішення.**

**The main problems of the market of oil and petroleum in Ukraine are
considered. The complex of measures under their solution is offered.**

Протягом багатьох років в Україні існував потужний ринок нафти і нафтопродуктів. Наявність значних запасів нафти в надрах держави, потужні комплекси для переробки сирової нафти і випуску якісної продукції, стабільне фінансування нафтової галузі створювали всі умови для розвитку цього сегменту ринку. Сьогодні ж відбувається певний занепад нафтового господарства. Зокрема власний видобуток нафти скоротився до 2 млн.т/рік у 2001 р. порівняно з 1995 р. — 4 млн. т/рік, обсяг переробки нафти знизився до 14,88 млн. т/рік порівняно з 1995 р. — 16,3 млн. т/рік, а використання виробничих потужностей первинної переробки становить лише 29,54 %, ефективність переробки нафти (глибина) — 63,25 % проти 90 % у США, 85 % — у Німеччині і 81 % — у Франції; рівень забезпечення потреби за рахунок власного виробництва у 2001 р. по бензину упав до 59 %, дизпаливу — до 70 % і мастильних матеріалах — до 30 % [1]. Отже, виникає необхідність покращання використання ресурсного потенціалу цієї галузі.

Сучасний український ринок нафти представлений такими постачальниками: Україна, Росія, Казахстан (табл. 1).

Таблиця 1

Джерела постачання нафти на український ринок

Роки	Країни-постачальники							
	Росія		Казахстан		Україна		Всього	
	тис.т	%	тис.т	%	тис.т	%	тис.т	%
1996	7316	59,5	1920	15,6	3053	24,9	12289	100
1997	5407	45,2	3552	29,7	2996	25,1	11955	100
1998	7055	55,5	3037	23,9	2617	20,6	12709	100
1999	7823,1	65,1	1573,4	13,1	2608,1	21,8	12004,6	100
2000	3868,7	46,5	1946,1	23,4	2507,7	30,1	8322,6	100

Джерело: [2, С. 34]